

Deputați ai Sfatului Țării exterminați de NKVD

Elena Postica Dosar

Textul de mai jos reproduce comunicarea Elenei Postică la Școala de Vară de la Memorialul Sighet. Comunicarea a fost scrisă pe baza documentelor și materialelor păstrate în Arhiva Ministerului Securității Naționale a Republicii Moldova, a unor documente și materiale confiscate de la acuzați în momentul arestării (1940), transmise pentru păstrare Muzeului Național de Istorie a Moldovei.

Pe baza unor documente oficiale sau provenite din arhivele personale ale familiilor celor decedați, conferențiera Elena Postică a reconstituit asasinatele programate, după ocuparea Basarabiei, pentru exterminarea elitei, care votase la 27 martie 1918 unirea cu România.

Sfatul Țării, creat în 1917 din inițiativa Consiliului Orășenesc de la Chișinău, a proclamat în octombrie 1917 autonomia teritorială și politică a Basarabiei și, implicit, ruperea ei din cadrul Imperiului Țarist. La 2 decembrie 1917 a proclamat Republica Democrată Moldovenească, a cărei independență a fost proclamată la 24 ianuarie 1918. La 27 martie 1918, Sfatul Țării a proclamat Unirea Basarabiei cu România, act consfințit în 1920 de Marile Puteri.

Este evident de ce, după Pactul Ribentrop-Molotov (23 august 1939) și după ultimatumul sovietic ce a dus la ocuparea Basarabiei, Nordului Bucovinei și a Ținutului Herța (26-28 iunie 1940), membrii Sfatului Țării au fost considerați inamici principali ai procesului de comunizare. Așa se exprimă exterminarea lor sălbatică.

Doamna Elena Postică este director adjunct al Muzeului Național de Istorie a Moldovei și membru al Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist din R.S.S. Moldovenească, care a elaborat, la cererea președintelui interimar, Mihai Ghimpu, un raport aflat în aceste zile în dezbaterile autorităților și a opiniei publice. Elena Postică a coordonat monumentală Carte a Memoriei, dicționar în 4 volume, cuprinzând numele deportaților basarabeni din perioada sovietică, precum și locurile de deportare.
(ROMULUS RUSAN)

Istoria contemporană a Basarabiei a cunoscut multe momente dramatice, unul dintre cele mai negre rămânând a fi ziua de 28 iunie 1940.

Documentele arhivelor secrete, valorificate astăzi de cercetători, conturează tabloul îngrozitor al deznaționalizării și genocidului la care a fost supusă populația băștinașă, nimicirea intelectualității basarabene constituind una dintre sarcinile fundamentale ale ocupației sovietice.

Voi schița, în continuare, un mic dicționar al unui grup de patrioți basarabeni, foști deputați în Sfatul Țării, supuși represiunilor staliniste în primele zile ale ocupației.

Profesori, preoți, agricultori, rămași să doarmă somnul veșnic în Gulag-ul sovietic. Este vorba de 14 personalități de vază ale Basarabiei din perioada interbelică.

Faptul că acești oameni au fost arestați în primele zile ale ocupației sovietice (ordinul de arest al lui Grigore Turcuman fiind semnat chiar la 2 iulie 1940) vorbește despre începutul nimicirii în masă a intelectualității basarabene, a celor ce nu reușiseră sau refuzaseră să se refugieze peste Prut.

Au fost învinuiți că au votat Actul Unirii Basarabiei cu România la 27 martie 1918 și că, mai târziu, au luptat împotriva mișcării revoluționare, desfășurând activități antisovietice. În limbajul juridic, toate acestea se rezumau prin „înaltă trădare“. „Înaltă trădare“, în viziunea enkavediștilor, însemna opțiunea acestor oameni pentru renașterea națională a Basarabiei, dorința de a pune capăt colonizării ținutului, lupta lor pentru libertate, pentru dreptul de a avea școli în limba maternă, pentru biserică națională, pentru administrație națională, pentru un trai omenesc.

Pentru convingeri politice, oamenii au plătit cu viața tocmai peste 20-30 de ani.

Ancheta, începută imediat după ocupație, în 1940, a luat sfârșit în mai 1941. Dosarul penal a fost transmis procurorului RSSM (Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești), care a aprobat actul de acuzare, apoi l-a transmis colegiului judiciar al Judecătoriei Supreme a Republicii. Însă procesul judiciar nu s-a mai produs, căci începuse războiul și acuzații, cu excepția lui Teodosie Cojocaru (care decedase în închisoarea din Chișinău), au fost evacuați în RASS Tătară, în diferite închisori din orașele Penza, Cistopol, Kazan. Au urmat noi interogări, au apărut noi dosare, noi învinuiri. La „păcatele“ de care erau învinuiți deținuții Cateli și Ignatiuc s-au adăugat și altele: au fost incriminați că în închisoarea din Cistopol au desfășurat agitație antisovietică, răspândind zvonuri clevetitoare la adresa conducătorilor guvernului sovietic și armatei roșii etc. E ușor de presupus ce consecințe puteau avea aceste acuzații pe timp de război.

Anchetatorii propuneau ca Emanoil Cateli să fie împușcat, iar Ignatiuc să fie condamnat la 10 ani de privațiune de libertate.

Deputații Sfatului Țării, arestați de către autoritățile sovietice în 1940, nu s-au mai întors niciodată acasă (cu excepția lui Ion Codreanu), numele lor fiind date, pentru mult timp, uitării.

În anul 1990, în baza decretului președintelui URSS, Despre restabilirea în drepturi a tuturor victimelor represiunilor politice din anii '20-'50, toți deputații Sfatului Țării reprimați în anul 1940 au fost reabilitați.

După 50 de ani, Procuratura RSSM constata că au fost acuzați de crime pe care nu le-au săvârșit, că au fost pedepsiți conform unor legi care, în momentul săvârșirii așa-ziselor crime, nici nu existau.

Acuzația că, prin votarea Actului Unirii de la 27 martie 1918, au votat pentru ruperea Basarabiei de la Rusia Sovietică nu corespunde nici măcar ea adevărului, întrucât în acel

moment Puterea Sovietică nu fusese instaurată în ținut și deci nu putea fi vorba de lichidarea ei. După 50 de ani, era recunoscută nevinovăția unor oameni care la 1940 au plătit cu viața pentru convingeri politice, lucru de neconceput într-un stat civilizată, bazat pe drept.

Să reținem, deci, numele acestor martiri.

Vladimir Bodescu (1868-1941). Avocat. Deputat în Sfatul Țării din partea Asociației Juriștilor din Basarabia. În anul 1918, a devenit membru al Partidului Poporului, condus de generalul Averescu. Arestat la 10 august 1940, la interogatoriu nu a recunoscut niciun fel de acuzații și a declarat anchetatorilor că Unirea Basarabiei cu România a fost un act firesc, întrucât populația Basarabiei, în virtutea comunității de limbă și credință, tindea spre România. A decedat la 28 noiembrie 1941 în închisoarea din orașul Cistopol, RASS Tătară.

Alexandru Baltaga (1861-1941). Deputat în Sfatul Țării din partea preoțimii basarabene. Atitudinea ostilă a arhierilor ruși – Pavel, Serafim etc. – față de problemele cu care se confrunta preoțimea basarabeană, interzicerea ofierii serviciilor divine în limba băștinașilor nu putea să nu trezească nemulțumirea preoțimii basarabene față de biserica rusă și de Rusia ca atare. În situația când Basarabia, ca și întreaga Rusie, era cuprinsă de revoluție, iar atitudinea bolșevicilor față de religie și biserică era cunoscută, preoțimea basarabeană a intuit unica ieșire din situație – Unirea cu România, cu atât mai mult că exista o legătură de rudenie, o comunitate de limbă și tradiție între biserica română și cea basarabeană. De aceea, o bună parte a preoțimii basarabene s-a pronunțat pentru Unire. Prin semnarea Actului Unirii de la 27 martie, Alexandru Baltaga își îndeplinește o misiune încredințată de toți preoții patrioți din Basarabia. În momentul arestării, 31 august 1940, avea 79 de ani. E greu de spus ce pericol prezenta pentru securitatea imperiului un vârstnic care toată viața nu făcuse altceva decât să slujească lui Dumnezeu și poporului său. În timpul percheziției, i-au fost confiscate 11 ordine și medalii, apreciere a muncii sale de o viață. Printre ele – Ordinul „Sfântul Vladimir“, Crucea „Anna“, Ordinele „Steaua României“ și „Coroana României“ în grad de general. A decedat la 7 august 1941, în spitalul regional din orașul Kazan.

Constantin Bivol (1885-1942). Până în anul 1918 a făcut serviciul militar în armata țaristă. În calitate de deputat al Sfatului Țării, la 27 martie 1918, a votat Actul Unirii Basarabiei cu România. În anul 1919, este ales deputat în Parlamentul României. În anii 1925-1926 a fost primar al localității Costești, din partea Partidului Național Țărănesc. A decedat la 12 martie 1942, în spitalul închisorii nr. 4 din orașul Cistopol, din RASS Tătară.

Ștefan Botnariuc (1875-1941). A fost deputat în Sfatul Țării din partea minorității ucrainene. În timpul revoluției ruse din februarie 1917 fusese președinte al Comitetului Agrar Gubernial din Basarabia. A făcut parte din Partidul Socialiștilor Revoluționari. Pentru Sfatul Țării a fost delegat de Congresul al III-lea al țăranilor. La 27 martie 1918 a votat Actul Unirii Basarabiei cu România. În anii 1922-1926 a fost senator de Bălți în parlamentul român din partea Partidului Național Țărănesc. Decorații:

Regele Ferdinand I, Coroana României în grad de cavaler.
Este arestat la 22 iulie 1940 de către organele NKVD din județul Bălți. A decedat la 22 august 1941 în spitalul închisorii din orașul Penza.

Emanoil Cateli (1883-1943). Absolvent al Școlii Militare din Odesa, fost președinte al Comitetului Național Moldovenesc din Odesa (1917). Unul dintre inițiatorii creării Sfatului Țării. După Unirea Basarabiei cu România, este numit director general al Agriculturii în guvernul autonom al Basarabiei. A contribuit la elaborarea reformei agrare. Fost prefect al județului Bălți și senator în Parlamentul României din partea Partidului Național Liberal. La 5 iulie 1940, este arestat de către organele NKVD-ului din orașul Bălți și întemnițat în penitenciarul din Chișinău, fiind acuzat de activitate contrarevoluționară, conform articolului 54-13 al Codului Penal al RSS Ucrainene. A respins orice învinuire. Fiind întrebat la interogatoriu „de ce s-a împotrivit reinstaurării puterii sovietice în Basarabia“, a răspuns: „din convingeri politice. Eram convins că puterea sovietică mă va lipsi de toate drepturile... Și în acest moment sunt împotriva dictaturii proletariului...“. Emanoil Cateli susținea că este adeptul creării unui Stat Unitar Român în componența Statelor Unite ale Europei și se pronunța pentru promovarea reformelor burgheze cu tendințe democratice. „Pe aceste poziții am fost și voi rămâne, indiferent de soarta mea de mai departe – a declarat el anchetatorilor. Ideologia mea a fost și rămâne ostilă bolșevismului...“. În primele zile ale celui de-a doilea război mondial, împreună cu alți deținuți, a fost evacuat în închisoarea nr. 4 din orașul Cistopol, RASS Tătară, și supus unui nou interogatoriu. A decedat la 18 februarie 1943.

Teodosie Cojocaru (1899-1941). Fost ofițer în armata țaristă. Unul dintre liderii militari ai Sfatului Țării. În anul 1918 deținea funcția de director general al Afacerilor Războiului în Guvernul Republicii Democratice Moldovenești. Deputat în Parlamentul României și primar al orașului Chișinău în anii 1919-1920. Este arestat la 13 august 1940, fiind acuzat de săvârșirea unor crime prevăzute de articolele 54-4, 54-13 și 54-11 ale Codului Penal al RSS Ucrainene. A decedat la 23 ianuarie 1941 în închisoarea nr. 1 din Chișinău.

Ion Codreanu (1879-1949). Fost ofițer în armata țaristă. Membru al Comitetului Național Moldovenesc din Odesa, condus de E. Cateli. În mai 1917, împreună cu un grup de soldați, este trimis în Basarabia pentru a desfășura agitație în sprijinul autonomiei Basarabiei. Membru al Comisiei agrare a Sfatului Țării. Membru al delegației basarabene la Conferința de pace de la Paris în anul 1919. În anii 1920-1922, 1927, 1928-1938 este deputat în Parlamentul României din partea Partidului Național Țărănesc. În anul 1931, alături de profesorul C. Stere, înființează Partidul Radical Țărănesc. Este arestat la 25 iulie 1940 de către organele NKVD-ului din Bălți. Printr-o întâmplare, a fost singurul care a scăpat cu viață. În 1941, guvernul sovietic și guvernul român au acceptat un schimb de deținuți politici. Ion Codreanu a fost „schimbat“ cu deținuta Ana Pauker, aflată în acel an în închisoarea de femei din Dumbrăveni. Ion Codreanu este singurul dintre deputații Sfatului Țării rămași în Basarabia după ocuparea acesteia la 28 iunie 1940 și care va supraviețui terorii roșii. A decedat în anul 1949 la București.

Ion Ignatiuc (1893-1943). Fost marinar al Flotei Mării Negre. În octombrie 1917, Congresul Militar Moldovenesc îl alege deputat în Sfatul Țării, iar la 27 martie 1918, Ignatiuc votează Actul Unirii Basarabiei cu România. După ocuparea Basarabiei de către trupele sovietice, ia decizia să nu-și părăsească locul de baștină, să rămână alături de consăteni. La 23 iulie 1940 este arestat de către organele NKVD-ului din județul Bălți. Ocupanții au pus imediat mâna pe toată averea lui Ignatiuc, confiscând până și obiectele personale ale copiilor. Soția sa, Zinaida, învățătoare, a fost dată afară din casă împreună cu copiii, fiind nevoită să ia drumul pribegiei. Peste 50 de ani, familia lui Ignatiuc avea să afle că el a decedat la 26 ianuarie 1943 într-un lagăr din RASS Tătară.

Teodor Neaga (1880-1941). A absolvit Seminarul Teologic din Chișinău, apoi Academia Teologică din Kiev, fără să devină, însă, preot. Lucrează ca secretar la Direcția Eparhială, apoi, din 1910 și până în momentul arestării, este profesor de rusă și istorie în diferite școli și gimnazii din Chișinău. În 1917, devine membru al Uniunii Învățătorilor din Basarabia, organizație care avea menirea să unească în jurul său toți pedagogii moldoveni care militau pentru cauza națională. Ca reprezentant al învățătorilor în Sfatul Țării, a votat Actul Unirii Basarabiei cu România. La sfârșitul anului 1918, este ales membru al Zemstvei județului Chișinău, ca responsabil de organizarea învățământului public. Din 1919 până în 1928, va fi membru în Parlamentul României. A decedat la 6 decembrie 1941, în spitalul închisorii din Penza.

Panteleimon Sinadino (1875-1940?). Născut în anul 1875, la Chișinău, în familia unui negustor grec. Și-a făcut studiile la Universitatea din Kiev, specializându-se în domeniul medicinei, finanțelor și economiei. În anii 1907-1917, a fost membru al Dumei de Stat, apoi, în 1917, este ales deputat în Sfatul Țării din partea minorității grecești, rostind un cuvânt de salut chiar în prima zi a ședinței. Însă n-a activat mult timp în acest organ, din motive de sănătate. La 5 martie 1918, Sinadino, în fruntea unei delegații de proprietari basarabeni, a făcut o vizită regelui Ferdinand, la Iași, înmânându-i un memoriu prin care ruga pe Majestatea Sa să asigure securitatea vieții și a averii basarabenilor, în mare parte distrusă de către anarhia bolșevică, să pună capăt mișcării revoluționare bolșevice, să instaureze în Basarabia ordinea și să nu admită ca demagogia revoluționară să întunece primii pași spre organizarea Basarabiei și Unirea ei liberă cu România. În anii 1924-1940, Sinadino s-a aflat în diferite funcții bancare. În 1933, la invitația lui I.Gh. Duca, liderul Partidului Național Liberal și viitor prim-ministru al României, devine membru al Partidului Național Liberal. În același an este ales senator în Parlamentul României. În toamna anului 1933, când PNL urma să formeze un nou guvern al României, conform spuselor lui P. Sinadino, în timpul întâlnirii cu Duca, conveniseră ca, odată cu venirea la putere a noului guvern, să se întreprindă o serie de măsuri menite să redreseze situația Basarabiei, măsuri ce prevedeau reducerea impozitelor cu 25%, introducerea tarifelor diferențiate pentru Basarabia, elaborarea legislației privind procesele penale și civile, îmbunătățirea componenței calitative a administrației, potolirea bunului plac al jandarmilor în unele sate etc. La câteva săptămâni după asasinarea lui I.Gh. Duca, Sinadino s-a retras din viața politică. A fost arestat la 9 iulie 1940. Din acea zi nu s-a mai știut nimic despre el.

Nicolae Secară (1894-1942). Studiile le-a făcut la Școala Agricolă din Chișinău și la Academia Agricolă din Moscova. În toamna anului 1916, fiind student la Academie, este mobilizat și înscris într-un batalion studentesc. La sfârșitul lunii decembrie, același an, este trimis la Școala Militară din Odesa, pe care a absolvit-o în aprilie 1917. În iunie este delegat la Cartierul Districtului Militar Odesa în calitate de translator. Apoi este mutat cu unitatea la Chișinău, unde își face serviciul de ofițer, în Regimentul I Moldovenesc. În octombrie 1917, Congresul Militar Moldovenesc l-a ales deputat în Sfatul Țării. La 27 martie 1918, a votat Actul Unirii Basarabiei cu România. A fost membru al Comisiei pentru elaborarea legislației privind reforma agrară din Basarabia. Ca reprezentant al Partidului Național Țărănesc, a apărut și a promovat interesele acestuia în Sfatul Țării. După Unire, a lucrat la Ministerul Agriculturii în calitate de specialist în vinificație și pomicultură. Iar la începutul anului 1933 și până în momentul arestării, 20 iulie 1940, a lucrat la Facultatea de Agronomie din Chișinău. În iunie 1941, sub pretextul evacuării în spatele frontului, acuzații Secară, Turcuman și Neaga au fost transferați în închisoarea nr. 1 din orașul Penza, iar în februarie 1942, N. Secară moare în spitalul închisorii.

Grigore Turcuman (1890-1942). Până în anul 1917 și-a făcut serviciul în Flota Militară a Mării Negre. Fiind deputat în Sfatul Țării, a votat Actul Unirii de la 27 martie 1918. În anii 1933-1937 a fost membru al Zemstvei județene Soroca, devenind membru al Partidului Național Liberal. La 2 iulie 1940 a fost arestat. În actul de acuzare, întocmit de enkavediști la 19 mai 1942, Grigore Turcuman a fost învinuit că în 1917, fiind căpitan al Flotei Mării Negre, ar fi înăbușit mișcarea de protest a marinarilor contra ofițerilor, că în calitate de agent al Siguranței române desfășura activități antisovietice, răspândea printre țărani județului Soroca zvonuri clevetitoare la adresa Uniunii Sovietice și în același timp proslăvea orânduirea burgheză din România. Învinuiri bine cunoscute, precum cunoscuți sunt și autorii lor. Conform datelor de care dispunem, Grigore Turcuman a decedat la 28 mai 1942 în spitalul închisorii nr. 1 din orașul Penza.

Teodor Uncu (1881-1940?). În calitate de deputat al Sfatului Țării a semnat Actul Unirii de la 27 martie 1918, rămânând un adept fidel al autonomiei Basarabiei. A fost membru al Comisiei constituționale a Sfatului Țării. Este arestat la 17 iunie 1940. Din mărturiile depuse la interogatoriu în ziua de 30 iulie 1940, aflăm că, alături de alți deputați, membri ai fracțiunii agrare, Uncu a semnat un memoriu înaintat comitetului anglo-francez însărcinat să studieze problema Unirii Basarabiei cu România. Comitetul nu a susținut ideea autonomiei statului basarabean cuprinsă în protestul deputaților basarabeni și a avizat Unirea Basarabiei cu România. În semn de protest, Teodor Uncu a încetat să frecventeze lucrările parlamentului. Despre destinul ce i-a fost hărăzit după 17 iunie 1940, adică după arestare, nu se știe nimic.

Luca Știrbeț (1889-1942). Fost ofițer în armata țaristă. Membru al Comitetului Național Moldovenesc din Odesa, condus de E. Cateli. După revoluția din februarie este trimis pe Frontul Român pentru a desfășura agitație printre ostașii moldoveni în sprijinul autonomiei Basarabiei. Își face serviciul în Regimentul I Moldovenesc dislocat la Chișinău. Este unul dintre organizatorii comitetelor militare moldovenști și ai creării Sfatului Țării. La 27 martie 1918 a votat unirea necondiționată a Basarabiei cu România. În anii 1922-1938 a fost membru al Partidului Național Țărănesc, secretar al organizației

județene de partid și deputat în Parlamentul României. Este arestat la 20 iulie 1940, transferat în RASS Tătară și moare la 15 martie 1942 în spitalul închisorii nr. 4 din orașul Cistopol. //

<http://www.revista22.ro/deputa355i-ai-sfatului-354259rii-extermina355i-de-nkvd-8758.html>